

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א
אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לחג השבועות תשס"ט לפ"ק*

איתא במדרש (מדרש זוטא רות א,א):

רבי תנחומא פתח נְדַרְשֵׁתִי לְלוֹא שְׁאֵלוּ נְמַצְאֵתִי לְלֹא בְקִשְׁנִי - נדרשתי ללא שאלו, זה רחב הזונה, נמצאתי ללא בקשוני, זה רות המואביה, שלא יצאתה מן העולם עד שראתה שלמה המלך, וכן הוא אומר וישם כסא לאם המלך זו רות המואביה, שהיא היתה אמה של מלכות, ומה ענין רות אצל עצרת שהיא נקראת בעצרת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי יסורין ועוני, וכן הוא אומר חִיָּתָךְ יָשָׁבוּ בָּהּ תִּכְיֶין בְּטוֹבָתְךָ לְעֵנִי אֲלֻקִּים, אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע תן חלקי בשבט של עוני, שאם עשירים עוסקין בי יהיו מתגאין, אבל כשהן [עניים הם] מתעסקין בי, ויודעין שהם רעבים, שנאמר נָתַן הַסֶּכֶל בְּמַרוֹמִים [רַבִּים] וְעֲשִׂירִים בְּשֹׁפֵל יָשָׁבוּ.

ומאמר המדרש קשה בתרתי: (א) מה הקשר בין ראש המאמר לסופו; (ב) למה ניתנה תורה דוקא ע"י ייסורין, והא אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג,א), ומי סני ליה להקב"ה אי אכלי צדיקי תרי עלמי (הוריות י,ב).

עוד איתא במדרש (ב"ר כה,ג):

עשרה שני רעבון באו לעולם, אחד בימי אדם הראשון שנא' ארורה האדמה בעבורך, ואחד בימי למך שנא' מן האדמה אשר אררה ה', ואחד בימי אברהם - ויהי רעב בארץ, ואחד בימי יצחק שנא' ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון, ואחד בימי יעקב שנא' כי זה שנתים הרעב, ואחד בימי שפוט השופטים שנא' ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ, ואחד בימי דוד שנא' ויהי רעב בימי דוד ג' שנים, ואחד בימי אליהו שנא' חי ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ואחד בימי אלישע שנא' ויהי רעב גדול בשומרון שהוא מתגלגל ובא לעולם, ואחד לעתיד לבא שנא' לא רעב ללחם ולא צמא

* שיחה שנמסרה בכולל, ב' בסיון תשס"ט.

למים כי אם לשמוע את דבר ה' עכ"ל [ואותו מאמר נמצא בתרגום רות (א, א)].

ולכאורה דברי המדרש אינם מובנים, שהרי ודאי היו הרבה יותר מעשר שני רעבון בהיסטוריה, וא"כ מהו דקאמר שבאו עשרה שני רעבון לעולם. ועוד צריכים להבין מהו דמצרף הרעבון והצמאון לדבר ה' שיהיה לעתיד לבוא ליתר שני הרעבון שבא לעולם, וכי יש איזה קשר ביניהם.

והנראה לומר בזה הוא דחז"ל באו להשמיענו שיש צורך ברעבון וצמאון, והם חלק אינטגרלי של הבריאה, ואי אפשר בלעדיהם. כן הוא בעולם הפיזי שיש צורך ברעבון וצמאון שבלעדיהם היו מתים מחוסר מים ומחוסר תזונה, שהרי אם לא היו מרגישים רעבון וצמאון לא היו מודעים למה שחסר ואי אפשר היה להתקיים. וכמו שהוא בעולם הפיזי כך הוא גם ברוחניות, שבלתי הרגש רעבון וצמאון לרוחניות אי אפשר להיות כלי קיבול לדבר ה'. ועל זה אמר בן זומא במשנה אבות (פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, שזה שהאדם מוכן ללמוד מכל אדם הוא סימן על רעבון האדם וצמאונו לחכמה, ולפיכך הוא נקרא חכם, שבלי רעבון וצמאון הרי האדם הוא אטום ואי אפשר לו לקבל חכמה.

ומהאי טעמא שנינו בפ"ו דאבות (מ"ד):

כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד, יותר מלמודך (עשה), ואל תתאוה לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך.

דבמשנה זו המחיש התנא הדרך לקבלת התורה, והיינו שישתפק במועט, ואם הוא עושה כן הרי הוא ממלא סיפוק רעבונו וצמאונו באפיקים רוחניים, מה שאין כן אם מחפש עושר וכבוד ומתאוה למלא סיפוק רעבונו וצמאונו באפיקים גשמיים אין הוא כלי המוכן לקבל תורה.

והנה כתב המהר"ל בספרו דרך חיים על אבות (ג, ז; ה, א), שהמספר עשרה מורה על מעלה ושלימות, שהרי אין מספר למעלה מעשרה, שאחרי שאתה סופר עשרה אתה חוזר לאחד וכן הלאה, וכן כל המספרים מסתכמים לעשרה. ולכך אמרו חז"ל בגמ' סנהדרין (לט, א) דכל בי עשרה שכינתא שריא,

ומהאי טעמא נברא העולם בעשרה מאמרות (אבות פ"ה מ"א). וא"כ יש לנו לומר דכאשר אמרו חז"ל דעשרה שני רעבון באו לעולם הם באו להשמיענו שרעבון הוא דבר חיובי ויש בו שלימות, והיינו כמו שנתבאר שדוקא על ידו מתקיים האדם ודוקא על ידו ישיג את שלימותו. אלא דאם האדם הוא רעב וצמא לטוב ולרוחני אין צורך לשני רעבון, אבל אם סוטים מן הדרך הישרה ואין מנצלים הרעב והצמאון לאפיקים חיוביים אזי מדות אלו הופכים לרועץ ובאה שנת רעבון לעולם.

והנה תניא בגמ' יבמות (מח,ב):

ר' חנניא בנו של רבן גמליאל אומר מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורין באין עליהן מפני שלא קיימו שבע מצות בני נח, ר' יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא מפני מה מעונין לפי שאין בקיאתן בדקדוקי מצות כישראל, אבא חנן אומר משום ר' אלעזר לפי שאין עושין מאהבה אלא מיראה, אחרים אומרים מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה, אמר ר' אבהו ואיתימא ר' חנינא מאי קראה, ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות וגו'.

וכבר נדחקו כל המפרשים לפרש מאי דהביא ר' אבהו הפסוק (רות ב,יב) ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו, שהוא לכאורה סותר לכל מאי דתני בברייתא, שהרי הברייתא באה לפרש למה הגרים מעונין ומיסורין, ומביא ר' אבהו פסוק להיפך שתקבל רות שכרה משלם על אשר באת להסתופף תחת כנפי השכינה. ועוד קשה הא רות עברה מסלול הייסורים, ולא יתכן לומר עליה הטעמים שאנו מוצאים בברייתא שלא היתה מדקדקת במצוות כישראל ושלא עשתה מאהבה אלא רק מיראה ושהיא שהתה ליכנס תחת כנפי השכינה [שהרי רש"י מפרש ביבמות שם (ד"ה אשר באת) שמיהרה ולא איחרה].

לכן לולי דברי המפרשים הייתי אומר שבא ר' אבהו לומר טעם אחר למה גרים המה מעונין וייסורין באים עליהם, והיינו כמו שנתבאר בדברינו שדוקא ע"י העינוי והייסורין בא לידי ביטוי הרעבון והצמאון של הגרים לדבר ה', והגרים צריכים לזה עוד יותר מישראל, והוא משום דאיתא בגמ' קידושין (ע,ב): אמר רבה בר רב הונא זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו והייתי להם לאלקים [והמה] יהיו לי לעם, ואילו בגרים כתיב מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאום ה', והייתם לי לעם ואנכי אהיה

לכם לאלקים עכ"ל, אלמא דהגר צריך להתאמץ יותר כדי למצוא את ה', ולכך הוא מוכרח לעבור מסלול הייסורים.

ובכן זהו מה שמביא ר' אבהו הפסוק ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו, והיינו כמו שכתב במדרש לקח טוב (רות ב, יב):

ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה, מלמד שאין הגרים נצלחין אחר שמתגירין.

לכך הוצרך בעז לְבָרְכָה עכ"ל. וא"כ זהו פירוש הכתוב, שבירך אותה בועז שישלם ה' פעלה ותקבל שכרה משלם, והוצרכה לברכה זו מפני שהיא באת לחסות תחת כנפי השכינה והוצרכה לעבור מסלול העוני והייסורין. וזהו דקאמר ר' אבין שאין צריכים לתלות ייסורי הגרות בסיבות אחרות, אלא עצם הגרות מחייב מסלול הייסורין, מפני שדוקא ע"י זה בא לידי ביטוי רעבון הגר וצמאונו לדבר ה'.

ומעתה חוזרים אנו לבאר מאמר המדרש שהקדמנו, שמביא הפסוק בישע"י (סה, א):

נְדַרְשָׁתִי לְלוֹא שְׁאֵלוּ נִמְצָאתִי לְלֹא בְקִשְׁנִי אֶמְרָתִי הִנְנִי הִנְנִי אֶל גּוֹי לֹא קָרָא בְשָׁמִי.

שמשמעות הכתוב שמדבר על גרים וכמו שאמר בסיפא דקרא אל גוי לא קורא בשמי, ועליהם הוא אומר נדרשתי ללא שאלו נמצאתי ללא בקשוני, והיינו דאע"ג דאיתא בגמ' קידושין דעל גרים כתיב (ירמ"ל, כא-כב) מי הוא זה ערב את לבו לנגשת אלי נאם ה', והיייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים, דמשמעו שהיוזמה צריכה לבוא דוקא מצד הגר ורק אחר כך מזדמן אליו הקב"ה, מ"מ עצם הדבר שהוא מתעורר להתגיר בא מאת הקב"ה, וכדכתיב לפני כן באותו פסוק והקרבתי ונגש אלי, אלמא דעצם ההגשה לה' באה משום שהקריבו הקב"ה אליו. ולכך פירש המדרש שהפסוק מדבר על רחב ורות. וממשיך המדרש לאמר שזכתה רות לראות שלמה המלך יושב על כסא המלכות, ונתקיים בה ברכת בועז שישלם ה' פעלה, שצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוח (ב"ר סו, ד).

[אלא דקשה בלשון הכתוב בירמ"י שם דקאמר: והיה אדירו ממנו ומשלו מקרבו יצא והקרבתי ונגש אלי, ואי כדברי חז"ל בגמ' קידושין דאירי בגרים א"כ איך נפרנס רישא דקרא דקאמר והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו]

יצא, דהא בגמ' גיטין (נו,ב) דריש דאין אדיר אלא מלך, ואיך אפשר למנות מלך מגרים, דהא בגמ' ב"ק (פח,א) ממעט גרים ועבדים ממלכות מהא דכתיב (דברים יז,טו) מקרב אחיך תשים עליך מלך, ועוד דקרא גופא משמע שהמלך הוא מזרע ישראל דהא קאמר ומושלו מקרבו יצא, וא"כ מוכרחים לומר דרישא דקרא איירי בישראל. לכן נראה לי לומר דקשיא להו לחז"ל בסדר הקרא דלכאורה הו"ל למימר איפכא והקרבתיו ונגש אלי ורק אח"כ לומר והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא, דהיינו שיזכו למלכות רק אחרי שהקב"ה יקרב אותם אליו. ולתרץ זה פירשו דהא דכתיב והקרבתיו ונגש אלי לא קאי על ישראל, אלא על הגויים שלחצו ישראל שמוזכרים בפסוק שלפני זה דכתיב (ירמ"ל,כ) ופקדתי על לוחציו, וקאמר דאחרי שיעניש הקב"ה את לוחציו ויקבלו בני ישראל המלכות אז יקרב הקב"ה את הלוחצים שבעבר והם יגשו אליו ויתגיירו, אבל אע"ג שהקב"ה יקרבים מ"מ הם יצטרכו לקחת היוזמה, ולא כמו אצל ישראל].

וממשיך המדרש להשמיענו שדרך זו אינה מוגבלת דוקא לגרים, אלא כל מי שרוצה לקבל על עצמו עול תורה צריך להיות מוכן לעוני וייסורין, ובלאו הכי לא סגי, מפני שרק בדרך זו יבוא לידי ביטוי רעבונו וצמאונו לדבר ה', והיינו כמשנה אבות הנ"ל דכך היא דרכה של תורה כו'. וזהו דקאמר המדרש: ומה ענין רות אצל עצרת שהיא נקראת בעצרת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי יסורין ועוני. אבל סוף הכבוד לבוא (ספרי דברים פיסקא מח), שכל מי שמקבל עליו עול תורה סופו לזכות לשלוח לעושר ולכבוד, ודוק היטב בזה.